

Roma Mentor Projekt: a Barát-modell

A Roma Mentor Projekt¹ című pedagógiai kísérletnek kevés a szakirodalma Magyarországon², pedig olyan programról van szó, amely méltán kaphatna nagyobb figyelmet is. A kísérlet elemei rendkívüli módon hasonlítanak a Tanoda-modellre, de azzal az eltéréssel, hogy amíg – ideális esetben – a Tanoda-modell egy oktatási intézményen kívüli inter- és multikulturális közeg, amelyben infrastrukturális keretek között teremtik meg a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek számára az értelmiségi családi hátteret, addig a Roma Mentor Projekt az oktatási intézményen belüli – a nevelő-oktató munkára közvetlenebbül is kiható, de szintén infrastrukturális keretek között megvalósított – értelmiségi barát-modell, amelynek keretében egy – általában országosan is közismert – roma entellektüel (helyi nem roma pedagógustársával, iskolai kapcsolattartójával közösen) szocializálja csoportmentorként – származástól függetlenül – a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeket, s ez utóbbi megállapítás akkor is érvényes, ha egyébként a csoportmentor a szocializálás eszközeit a roma kultúrából meríti.

Bevezető

A Tanoda-modell és a Roma Mentor Projekt koncepciójának fejlődéstörténete hasonló. Ahogyan az etnikus Józsefvárosi Tanoda modellje inter- és multikulturális programmá fejlődött a Budaörsi Tanoda koncepciójában, ugyanúgy a Roma Mentor Projekt is eljutott a kezdetben etnikus fókuszról az interetnikus szemléletig, amely mellett az is egységesen elmondható róluk, hogy – mint pedagógiai szolgáltatásokat nyújtó kezdeményezések – az országot lefedve, elszórtan vannak jelen. Fontos megemlíteni, hogy míg a Tanoda-modell tanrenden kívüli szolgáltatásait általában naponta vehetik igénybe a rászoruló gyermekek, addig a szintén tanrenden kívüli Roma Mentor Projekt programelemeit kéthetente élvezhetik a diákok, ugyanis a pedagógiai kísérlet koncepciója szerint ilyen időközönként kerülhet sor a mentorral való találkozásra pár óra erejéig.

Ha további összehasonlításokat szeretnénk megfogalmazni, akkor az állapítható meg, hogy mind a Tanoda-modellben, mind a Roma Mentor Projektben hangsúlyosak a szegénységet kompenzáló programok (kirándulás, múzeumlátogatás, színháznézés, mozi, könyvtárhasználat) és az otthoni infrastruktúra pótlása (számítógép, fénymásológép, fényképezőgép, audiovizuális eszközök, könyvek, újságok használata), ugyanakkor míg a Tanoda-modell „értelmiségi család”-funkciója a tanulmányi sikerességet preferálja (korrepetálás, idegennyelv-tanulás, érettségi előkészítő, központi és egyetemi felvételi-re való felkészítés, informatikai kompetenciák erősítése), addig a Roma Mentor Projekt „értelmiségi barát”-funkciója – abból a megfontolásból adódóan, hogy az iskolai sikerességhez fontos az önmagunkkal való harmonikus viszony kialakítása is – a roma identitás erősítését tartja szem előtt a roma kultúra és a roma népismeret átadásán keresztül,

miközben ezen tudás felhasználásával fontos szempont a roma és nem roma gyermekek közötti előítéletek lebontására való törekvés is, valamint az értelmiségi lét követendő mintává tétele.

A program történetéről az mondható el, hogy Magyarországon, Macedóniában, Bulgáriában, Szlovákiában, Romániában és Csehországban, a Nyílt Társadalom Intézet Alapítvány (Open Society Institute – Open Society Foundations), a Pressley Ridge Magyarország Alapítvány, valamint a helyi partnerszervezeteik: Bhim Rao Egyesület (Magyarország), Darhia (Macedónia), Sham Alapítvány (Bulgária), Ternipe Polgári Társulás (Szlovákia), Amare Rromentza (Románia), Romea (Csehország) kivitelezésében zajlott le a 2006/2007-es tanévtől a 2012/2013-as tanévig.

A kezdetekkor (azaz a 2006/2007-es, illetve a 2007/2008-as tanévben) a Pressley Ridge Magyarország Alapítvány³ hazánkban nem csak a roma mentorok és nem roma pedagógustársaik képzését bonyolította le, de koordinálta a Roma Mentor Projekt megvalósítását is az összes olyan településen, amelynek a pályázati kiírásen nyertes iskolája vállalkozott az innovatív pedagógiai kísérletben történő részvételre.

A 2008/2009-es tanévtől azonban a feladata elsősorban a Roma Mentor Projekt megvalósítóinak képzésére szorítkozott, azaz kivonult a koordinálói szerepkörből, mégpedig azért, mert tennivalóinak sora bővült, amennyiben a hivatkozott tanévben a roma mentoroknak és nem roma pedagógustársaiknak szánt tréningeket már nem csak Magyarországon tartotta, de Macedóniában, Bulgáriában, Szlovákiában és Romániában is, abból adódóan, hogy az értelmiségi barát-modell programja nemzetközivé vált.

A hivatkozott országokban ugyanekkor a fentebb már említett roma civil szervezetek vették át a koordinátori szerepet, ami Magyarországon a Káló Károly vezette Bhim Rao Egyesület⁴ volt (Káló Norbert szakmai és Glonczy Nikoletta programvezetése mellett).

Egy kis kitérőként érdemes azt is megjegyezni, hogy a Roma Mentor Projekt csak a 2008/2009-es tanévben valósult meg Romániában, míg Csehország a program kifizetésének vége felé, a 2011/2012-es tanévtől csatlakozott a Nyílt Társadalom Intézet Alapítvány oktatási kezdeményezéséhez.

A hét tanévet (2006/2007-től 2012/2013-ig) felölelő időszak a gyakorlatban csak hat ciklust takart, mivel – anyagi erőforrások hiányában – a 2009/2010-es évfolyamon szüneteltették a pedagógiai kísérletet belföldön és külföldön egyaránt. Ugyanakkor a Roma Mentor Projekt a hivatkozott hat országban rengeteg helyszínen került megvalósításra a fennmaradó időszakokban, s még több roma mentor, nem roma pedagógus, cigány és nem cigány gyermek vett benne részt.

A kapcsolódó dokumentáció is tetemes, amennyiben vizsgálat tárgyává lehetne tenni tanévenként, országonként, helyszínenként a roma és nem roma gyermekek értékvalasztását, pályaorientációját a minden évben (bemenetkor és kimenetkor) felvett kérdőívek alapján, de kutatni lehetne az éves programtervek pedagógiai tartalmait és a foglalkozási feljegyzések információit is, nem beszélve arról, hogy kvalitatív módszerekkel meg lehetne rajzolni a roma mentorok és nem roma pedagógustársaik együttműködésének minőségét, határfokát, eredményességét, s nem lehet eltekinteni attól sem, hogy készültek a Roma Mentor Projektről hatástanulmányok is, amelyek üzenete szintén érdeklődésre tarthat számot.

A jelen dolgozat sajnos nem vállalkozhat a fentebb vázolt átfogó vizsgálódásra. Éppen ezért ezen publikáció tárgya a Roma Mentor Projekt keretében a 2010/2011-es, valamint a 2011/2012-es tanévekben Arnóton, a Weöres Sándor Általános Iskolában Némethné Végh Judittal (nem roma pedagógustársammal, iskolai kapcsolattartóval) megvalósított programunk. Ennek során rám hárult az elméleti és gyakorlati tudás átadása, míg kollégám ezek előkészítéséért volt felelős. De a program megkezdése előtt közösen határoztuk meg a kapcsolódó tréningeken az éves feladatokat és célkitűzéseket is.

Ezen a ponton azonban szükséges megjegyezni, hogy korábban már összefoglaltam a Némethné Végh Judittal 2006/2007-ben – szintén Arnóton – végzett munkám tartalmát, mint ahogyan a 2008/2009-es tevékenységemet is Bedő Boglárkával (szintén nem roma származású iskolai kapcsolattartómmal) – Báder Csaba roma mentor helyettesítőjeként – a budapesti Wesley János Óvoda, Általános Iskola és Szakiskolában (*Bogdán*, 2009).

A Roma Mentor Projekthez kötődő szakmai tevékenységem sorában fontos megemlítenem azt, hogy a Nyílt Társadalom Intézet Alapítvány pedagógiai kísérletét megpróbáltam elhelyezni az innovatív roma oktatási kezdeményezések rendszerében (*Bogdán*, 2012), aminek szerves része volt a Roma Mentor Projekt tipizálása is az elkövetkező módon:

„Általában elmondható az, hogy a Roma Mentor Projekt keretein belül realizált programok három nagy csoportba oszthatók: 1. A roma identitás erősítésére és az életvezetési tanácsadásokra fókuszáló foglalkozások 2. Hangsúlyosan a roma identitás erősítésére koncentráló programok 3. Inkább az önismeretre és a készségfejlesztésre fókuszáló foglalkozások.

Az első kategórián belül a példaképként kiálló roma mentorok tartottak olyan foglalkozásokat, ahol a mentorált gyermekek megismerkedhettek a roma történelemmel, roma képzőművészettel, roma gasztronómiával, roma táncokkal, roma nyelvekkel, az oktatási rendszerrel és a tanulás előnyeivel, a romák és a rendőrség viszonyával, a jogkövető magatartással, a különböző előítélet-típusokkal. A második kategórián belül szintén hangsúlyos volt a roma történelem, roma irodalom, roma hitvilág és roma mitológia, roma táncvilág, míg a harmadik kategórián belül lehetőség nyílt a képzőművészet technikáinak megismerésén, alkalmazásán alapuló készségfejlesztésre, az önmeghatározásra és a jogvilágában való tájékozódásra, a társadalom működésének a megismerésére.” (*Bogdán*, 2012, 104. o.)

A 2006/2007-es tanévben – és a 2010-től 2012-ig tartó időszakban is – az első kategóriához ragaszkodtunk, mert úgy véltük, hogy a roma identitás erősítése mellett az egyéni és csoportos életvezetési tanácsadásokkal (a személyes tapasztalataim kidomborításával az élet legrázósabb és legkülönbözőbb területeiről) olyan impulzustömegek és azonosulási lehetőségek sorát teremthetjük meg, amelyek révén követendő példaképpé válhatnak az egyébként ingerszegény környezetben élő, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeknek, s mint ilyen típusú húzóerő a közép- és felsőfokú tanulmányok irányába orientálhatom őket.

2006/2007-ben még a roma identitás erősítésére és az arnóti hagyományok ápolására koncentráltunk, 2010/2011-ben viszont már továbbléptünk, lehetőség nyílt az Arnóti Roma Művészeti Fesztivál (ARMF) megrendezésére is, amelyből aztán 2011/2012-ben természetesen következett a gyermekek értelmiségi szerepkörbe helyezése az *Arnóti Tehetségek Lapjának* megszerkesztésével.

Előzmények

A hivatkozott hat ciklusban az arnóti Weöres Sándor Általános Iskola három tanévben (2006/2007, 2010/2011, 2011/2012) nyerte el a jogot arra, hogy a Roma Mentor Projekt címet viselő – nemzetközi – pedagógiai kísérlet terepévé váljon.

A kezdeti lökést az innovációban való részvételhez az adta, hogy Némethné Végh Judit még a 2006/2007-es tanévet megelőzően életre hívta a borsodi településen az Arnóti Roma Együttes (ARE) nevű programot, amely az iskola roma növendékeinek táncos

hagyományait kívánta ápolni, illetve ezáltal az elesett gyermekeket pozitív élményekhez juttatni úgy, hogy az ARE eközben kitűnő lehetőséget adott az identitás erősítésre és a személyiségfejlesztésre is.

Ugyanakkor a 2006/2007-es tanévben roma mentorként azzal szembesültem, hogy az ARE programjában részt vevő gyermekek kevés tudással rendelkeztek a roma irodalomról, roma képzőművészetről, roma gasztronómiáról, roma népszokásokról, a roma médiáról, a tanulás fontosságáról, az oktatási rendszerünk jellemzőiről, az egyes tantárgyak későbbi hasznáról, a különböző végzettségek munkaerőpiaci értékéről, és a pályázati lehetőségekről, ezért az adott évben ezt a hiányt próbáltuk pedagógustársammal a foglalkozásainkon pótolni, miközben személyes és csoportos életvezetési tanácsadásban is részesítettük őket.

A 2006/2007-es Roma Mentor Projektben központi szerepet foglalt el az aktuális problémák gyökereinek megismertetése is, ezért hosszasan foglalkoztunk a roma holokauszt témakörével s a roma kommunizmus alatti és a rendszerváltás óta eltelt történetével, amelyet aztán kiegészítettünk egy olyan budapesti kirándulással, ahol a diákok találkozhattak a Romaversitas Láthatatlan Kollégium roma egyetemistáival, főiskolásaival, a Rádió C és a Roma Polgárjogi Alapítvány munkatársaival, valamint látogatást tehettek a Roma Holokauszt Emlékműnél, s elvittük őket a tiszadobi Andrássy-kastélyba is, ahol Péli Tamás *A cigányság és a magyarság összefonódó történetének jelenei* című pannóját tekinthették meg.

Az Arnóti Roma Együttes ebben a tanévben fellépett a Taktaszadai Kulturális Seregszemlén, ahol – számos vetélytársát legyőzve – első helyezést ért el, de sor került további két olyan sikeres szereplésre is (Aszalón és Szikszón), amelyek során a gyermekek már az én személyes zenei közreműködésemet is igénybe vették.

A Roma Mentor Projekt egy év alatt rendkívüli népszerűsége tett szert a gyermekek körében, ami többek között annak volt köszönhető, hogy az érdemi munkát megelőzte az előkészítő munka, amit én és a pedagógustársam, valamint a gyerekek nagy örömmel végeztünk. Az egyik termet a foglalkozásra rendeztük be, mindig az aktuális célnak megfelelően (pl. beszélgetőkör, táncos és zenés programok), a másik termet pedig a foglalkozások utáni csemegézésre, uzsonnázásra, tortás születésnap ünnepségre, ajándékozásra). Ez utóbbi teremben mindig szendvicsek, üdítők, édes és sós teasütemények várták a gyermekeket, és itt került sor az aznapi elismerések átadására is. Ez a foglalkozási struktúra olyan sikeressé vált a diákok körében, hogy az elkövetkezendő években is gyakorlat lett.

A Roma Mentor Projekt keretében iskolai kapcsolattartómmal egész évben alkalmazott jutalmazási rendszert (édesség, vicckönyv, adventi naptár, szabadidős program, kirándulás) is kialakítottunk, amely különösképpen motiváltta tette azokat a tanulókat, akiknek mindennapjaiban a nélkülözés nem ment ritkaságszámba.

Természetesen a program sikeréhez hozzájárult a Weöres Sándor Általános Iskola igazgatójának, Tózsér Lászlónak, valamint Nagy Gyuláné Stefura Éva igazgatóhelyettesnek az aktív közreműködése is.

A két intézményvezető a Roma Mentor Projektet következetesen rangján kezelte, mind az iskolán, mind a településen belül, mind a Polgármesteri Hivatal irányában, s nem egyszer az ő áldozatos munkájuknak volt köszönhető az, hogy a nemzetközi pedagógiai kísérlet infrastrukturális bázisa (számítógép, projektor, informatikus, uzsonna-terem, foglalkoztató terem, takarítás, fénymásológép, pénzügyi koordináció, autóbusz beszerzése a borsodi fellépésekhez) biztosítva volt.

A Roma Mentor Projekt első évének több személyes hozadéka is volt. Egyrészt rendkívül szoros barátság alakult ki köztem és Némethné Végh Judit között, másrészt igen jó szakmai viszonyt létesítettem Tózsér László iskolaigazgatóval is, akinek köszönhetően a Weöres Sándor Általános Iskola 2010 és 2013 között újabb három évre vágott bele a nemzetközi pedagógiai kísérlet megvalósításába.

2010/2011

A 2010/2011-es tanévben Arnóton a Roma Mentor Projekt ismételt elindulását nagy örömmel fogadták a diákok, pedig 2006/2007 óta már három tanév is eltelt. Valószínűleg ezen népszerűség annak is volt köszönhető, hogy Némethné Végh Judit továbbra is a Weöres Sándor Általános Iskola pedagógusa maradt, és nem engedte el azoknak a kezét, akik erre rászorultak.

Amikor 2010 őszén végérvényessé vált, hogy ismételten belevághatunk a Roma Mentor Projekt megvalósításába, többféle változással szembesültünk.

Az egyik legfontosabb dolog az volt, hogy a kizárólagosan etnikus színezetű nemzetközi oktatási programot inter- és multikulturálisra tehető, annak köszönhetően, hogy a pályázat finanszírozói – ahogyan haladt a pedagógiai kísérlet előre – immáron elvárásaként tűzték ki ezt a célt, de ez a kritérium találkozott kettőnk személyes szakmai meggyőződésével és az iskolavezetés elképzelésével is.

Így 2010/2011-ben egy etnikai összetételében heterogénebb csoporttal vágtunk bele a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek támogatásába. Számos nem roma tanuló önként csatlakozott a csoporthoz, és olyan roma diákokat is elengedtek és motíváltak, hogy köztünk legyenek, akiknek korábban erre nem voltak nyitottak a szülei.

A tanév folyamán körülbelül 18–20 tanuló volt rendszeresen jelen a foglalkozásainkon (egy-egy alkalommal a legalacsonyabb létszám 15, a legmagasabb 22 fő volt, a diákok magánéleti elfoglaltságától függően). Közülük 10–15 gyermek a 2006/2007-es csoportban is résztvevő volt, éppen ezért akadt köztük 3 olyan tanuló is, aki immáron középiskolából járt vissza, mert érzelmileg erősen kötődött hozzánk.

Az eltelt három tanév – és a megváltozott gyermekösszetétel – szükségessé tette, hogy a 2006/2007-es tanév programelemeiből megismételjük párat. Egyrészt mélyebb tudást kívántunk nyújtani azoknak, akik már egyszer foglalkoztak bizonyos témakörökkel, másrészt fontosnak tartottuk átadni ezt a tudást azoknak is, akik még egyáltalán nem találkoztak vele.

A változtatás azonban nem csak az ismételt programelemek részletesebb formában való tárgyalását jelentette, de azt is, hogy árnyaltuk a roma identitás erősítésének és az életvezetési tanácsadásoknak a koncepcióját.

A 2010/2011-es tanévtől a roma identitás erősítésén nem csak a roma népismereti tudásnak az átadását értettük, de az élő roma hagyományok ápolását is, ezért azt tűztük ki célunk, hogy a tanév végén Arnóti Roma Művészeti Fesztivál néven megrendezzünk a Weöres Sándor Általános Iskolában egy olyan roma kulturális programot, amely a roma

A 2010/2011-es tanévtől a roma identitás erősítésén nem csak a roma népismereti tudásnak az átadását értettük, de az élő roma hagyományok ápolását is, ezért azt tűztük ki célunk, hogy a tanév végén Arnóti Roma Művészeti Fesztivál néven megrendezzünk a Weöres Sándor Általános Iskolában egy olyan roma kulturális programot, amely a roma zene és tánc mellett cigány irodalmi alkotásokat is felvonultat, sokszor azokról a területekről, amelyeket a roma népismereti foglalkozásokon ismernek meg a diákok. Illetve kitágítottuk az életvezetési tanácsadás fogalomkörét is, amennyiben abba beleértettük a különböző hasznos tudások átadását és a tervezett kirándulások szocializáló hatását is.

zene és tánc mellett cigány irodalmi alkotásokat is felvonultat, sokszor azokról a területekről, amelyeket a roma népismereti foglalkozásokon ismernek meg a diákok. Illetve kitágítottuk az életvezetési tanácsadás fogalmkörét is, amennyiben abba beleértettük a különböző hasznos tudások átadását és a tervezett kirándulások szocializáló hatását is.

A Roma Mentor Projektben belül évente – nyolc hónap alatt – tizenhat foglalkozást volt kötelező megtartani, de a gyermekcsoport egész éves teljesítménye – és a rendelkezésre álló pénzügyi feltételek – megengedték egy tizenhetedik foglalkozás megtartását is egy budapesti jutalomkirándulás formájában.

A 2010/2011-es pedagógiai kísérlet tematikáját a következőképpen lehetne összefoglalni: Az identitáserősítés kapcsán foglalkoztunk romungró, beás és oláh cigány nyelkekkel, botoló táncsal, roma internetes oldalakkal, a *Glinda* című roma gyermeklappal, megnéztük a *Vespa* című roma művészfilmet, és hosszasan elemeztük a naiv és hivatásos festőművészetet, szobrászatot, amelynek keretében a gyermekek találkozhattak – *A Roma Kultúra Virtuális Háza* című DVD-ROM segítségével – Balázs János, Oláh Jolán, Ráczné Kalányosi Gyöngyi, Péli Tamás, Szentandrásy István, Balogh Tibor, valamint Kosztics László munkásságával. A tanulók hallhattak előadást az ősi roma foglalkozásokról, mesterségekről, megismerhették Bari Károly *Az erdő anyja* című művéből a roma eredetmondákat, népmeséket, szokásokat, hiedelmeket, illetve magának Bari Károlynak a munkásságát, a *Holtak arca fölé* című kötetének a jelentőségét. A tanulók megtudhatták, hogy milyen a roma orális (népi) és írott kultúra, szembesülhettek Horváth Gyula miskolci roma költő *Az árvaság anatómiája* című kötetével, de Lakatos Menyhért és Osztoján Béla alkotásaival is, illetve általánosságban a roma novellákkal, roma regényekkel, roma szépprózával és roma újságírással. Némethné Végh Judittal körbejártuk a roma gasztronómia témakörét, és nagy hangsúlyt fektettünk a cigányság identifikációs kérdéseire, a roma emberek kettős (cigánymagyar) léteire. 2010/2011-ben szintén nem maradt ki a roma történelem. Indiától a 21. század első évtizedéig a diákok egy rövid áttekintésben részesülhettek. S találkozhattak Szentandrásy István festőművésszel, Szilvási Istvánnal, a Szilvási Gipsy Band vezetőjével, valamint Farkas Zsolttal, a hazai roma táncművelés jeles képviselőjével és művelőjével is (ez utóbbi látogató vendégmentorként két alkalommal is segítette a táncgyakorlást, magasabb szintre emelve a diákok tánc-tudását). Az Arnóti Roma Művészeti Fesztiválra való készülés szerves részét képezte a mentorfoglalkozásoknak. A gyermekek nyolc hónap alatt kiállítottak egy olyan kulturális programot, amiben az elméleti tudásukat a gyakorlatban alkalmazták. A roma irodalom gyöngyszemeit vitték színpadra, nagy sikerrel, illetve a roma kultúra értékeit megismertették a nem romákkal. Az Arnóti Roma Művészeti Fesztivált a Weöres Sándor Általános Iskola tornatermében rendeztük meg több iskolai osztály, osztályfőnök, szaktanár, az iskolaigazgató, valamint a roma szülők, a Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnöke és Arnót település polgármesterének jelenlétében. Ezzel kapcsolatosan fontos megemlíteni Molnár Attiláné történelem-rajz szakos tanárt is, aki hónapokon keresztül segítette munkánkat, s az utolsó kirándulásra is elkísérte a csoportot.

Az identitáserősítő programok közül – az Arnóti Roma Művészeti Fesztivál mellett – a *Vespa* című roma művészfilm megtekintése jelentette talán a legkatartikusabb programot.

A történet egy cigánysori gyermekről, Laliról szól, akinek a szülei már nem élnek együtt, s nem tudja feldolgozni azt, hogy az édesanyja egy új, idegen férfival tart kapcsolatot. Lali a filmben dohányzik és pénzért kártyázik, tehát nincs mögötte felelősségteljes szülői védelem, ami nyilván az apa hiányának is betudható, de annak is, hogy édesanyja nem szentel neki kellő figyelmet, mert nagy szegénységükben azzal van elfoglalva, hogy a mindennapi ellátásról és a háztartásról gondoskodjon. Lali kártyán nyer egy csokoládét, amiért megverik, de a csokoládéban talál egy cédulát arról, hogy nyert egy Vespa motort, amit Budapesten a Dohány utcában vehet át. Barátjával indul neki az útnak, de

végül is egyedül kényszerül elutazni a fővárosba vonattal és stoppal. A lestopolt kocsit egy szintén roma szereplő vezeti, egy vándorzenész, akivel Lali a film során többször is összetalálkozik, mert a gyermek nem kapja ki a motort a csődbe ment vállalkozótól, ezért az őt felvevő vándorzenésztől kér segítséget, aki szintén nem jár sikerrel. Lali végül dönt: ami jár neki, azt elviszi engedély nélkül is. A gyermek a motorral balesetet szenved, de a stoppolás során szerzett roma barátja rátalál, és segít neki a hazajutásban, de csak félútig, s ez lesz Lali szerencsétlensége, mert két nagy darab nem roma férfi agyba-főbe veri őt a motorért, ugyanis Lali nem hajlandó lemondani róla a kínált pénz ellenére sem, mert édesanyját és a barátját akarja rajta szállítani.

A *Vespa* című film hitelesen mutatja be azt, hogy milyen az élet a cigánysoron, hogy egy csonka családban felnövő roma gyermeknek milyen lelki kínokat kell kiállnia, de arról is szól, hogy a cigánytelepen is lehet nagyot álmodni, hogy lehet állhatatosnak lenni, lehet egy roma gyermeknek célja, s azt megvalósíthatja akkor is, ha olyan szülői felügyelet van mögötte, ami nem nevezhető teljes körűnek, vagy ha olyan felnőttek veszik körül, akiket hidegen hagy egy gyermek lelkivilága, akik akár még agyba-főbe is verik őt.

A művészfilm rendkívül komplex volt. A mozit követő beszélgetés és elemzés arról tanúskodott, hogy a mentorált gyermekeket nagyon megrázta a film. Voltak olyanok, akiknek egy-két könnycsepp is megjelent a szemében, amikor Lalit megverték, mert teljesen azonosultak vele.

A mozit követő beszélgetés során ugyanakkor pedagógus kollégámmal tudatosítottuk a gyermekekben, hogy amit láttak, az egy fikció, s színészek voltak a szereplői, tehát akár ők is játszhattak, statisztálhattak volna a filmben. Felhívtuk arra is a figyelmet, hogy a fikcióban különösen az volt a fontos, hogy nagymértékben elütött a romákat sztereotipikusan, előítéletesen primitív lénynek ábrázoló alkotásoktól; hogy a *Vespa* című film amellet, hogy Lali történetén keresztül a cigánysori gyerekek szenvedéseit, álmait, mutatta be nagyon emberi módon, nagyon hitelesen, azt is megmutatta, hogy kínjai ellenére Lali tanul, s mennyire vonzódik a versekhez, az irodalomhoz.

A mozit követő beszélgetés során tudatosítottuk a gyermekekben azt is, hogy bármilyen szegények, elesettek legyenek, akkor is van értelme annak, hogy határozott céljaik, merész terveik, nagy álmaik legyenek a jövőre nézvést, mert bár igaz az, hogy a céltudatosan gondolkodó ember elé rengeteg akadály hárul a célok, tervek, álmok megvalósítása során, de megéri, mert ennek a nagy küzdelemnek a vége lehet egy diploma, illetve ha a színészetet választják, akkor segíthetik a romák és nem romák közötti párbeszédet, valamint felnőttként, színészként, a sorstársaikon is segíthetnek.

Ügyeltünk arra a beszélgetés moderálása során, hogy a gyermekekbe ne ivódjanak sztereotipikus általánosítások a művészfilm kapcsán, ezért felhívtuk a figyelmet arra, hogy nem minden felnőtt érzéketlen a szegény és a roma gyermekek problémáira, hogy a Roma Mentor Projekt épp olyan program, ami arról szól, hogy felelős roma és nem roma felnőttek felelősen gondolkodnak róluk, s arra is felhívtuk a figyelmüket, hogy bár készülnek sztereotipikus, előítéletes, a romákat degradáló filmek nem romák által, a *Vespa* című filmet is nem roma rendező rendezte, tehát nem lehet a romáknak sem előítéletes módon megbélyegezni a nem romákat.

Ez a foglalkozás véleményünk szerint a roma identitás erősítésének és az életvezetési tanácsadásoknak a határán mozgott, de ha össze akarjuk foglalni ez utóbbit, hogy ezen a vonalon mit is tettünk 2010/2011-ben, akkor a következőket lehetne mondani: A második kísérleti évben – személyes példámon keresztül – beszéltem arról, hogy a nyomorból hogyan lehet karriert csinálni, foglalkoztunk az iskolarendszerrel, a különböző végzettségek anyagi vonzataival, sort kerítettem Némethné Végh Judit karácsonyi megajándékozására a csoport nevében, annak demonstrálásaként, hogy roma és nem roma felnőttek szerethetik egymást, lehetnek barátok, s mintegy ennek folyományaként foglalkoztunk

azzal is, hogy a roma lét nem összeegyeztethetetlen a rendőri szakmával, hogy Magyarországon vannak kifejezetten roma rendőrszervezetek. Beszeltünk arról, hogy mit jelent az erkölcs, a jogkövetés, hogy a különböző bűncselekményfajtáknak milyen büntetési tételei vannak, hogy az alkoholizmus, a dohányzás miért káros, s miért egészségromboló az ópium, a heroin, a kokain, a marihuána, az LSD-bélyegek és a szipuzás. 2010/2011-ben aktuális téma volt a vörösiszap-katasztrófa, ezért Devecser és Kolontár kapcsán foglalkoztunk környezetvédelmi kérdésekkel, kitértünk arra, hogy a cigánytelepeknek milyen egészségtelen környezeti feltételei vannak, mint ahogyan az is érdeklődésre tartott számot, hogy milyen a helyes fogmosási technika, milyen ételek egészségesek vagy egészségtelenek, mit jelent az, hogy diétetika, s hogy lehet megtalálni a különböző tanulmányi pályázatok tartalmazó internetes oldalakat.

Az év során sajnós történt egy tragikus esemény is. Az egyik testvérpár édesanyja harminckét évesen elhunyt. A szomorú esemény a diákokból mély szolidaritást váltott ki, s ennek megfelelően egy időre felfüggesztettük a zenés és táncos programelemek gyakorlását. Ezt lehetővé tette az Arnóti Roma Művészeti Fesztiválra való felkészítés tervezetthez képest gyorsabb előrehaladása is.

2010/2011-ben két kirándulást szerveztünk. Az első Mikulás napjához kötődött. Induláskor a gyermekek a miskolci Szent István téren megnézheték a kihelyezett adventi koszorút és a régiségvásárt, amit Egerben a Dobó téren folytathattak az adventi karácsonyi kirakodóvásáron. Ez alkalommal Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című műve természetesen központi szerepet kapott. Beszeltünk Sárközi és Móré László alakjáról, a 16. századi törökkori roma viszonyokról, az akkori hatalomnak a romákhoz való pozitív vagy negatív viszonyulásáról, a romák kirekesztettségének több évszázados folyamatáról, de a diákok megismerhették az egri vár belső tereit is, a kazamata-rendszert és a törökkori harci eszközöket, valamint ellátogathattak Gárdonyi Géza sírjához.

Pozitív tapasztalat volt az egri kirándulás során, hogy a többségében roma gyermekek csoportjának látványa milyen reakciókat váltott ki a nem roma emberekből. A nap folyamán Miskolcon történt, hogy egy nem roma járókelő az egész gyerekcsoportot meghívta egy desszertre a saját költségén, s mire megköszöntük volna a szívességét, már el is tűnt a szemünk elől.

Egerben szintén pozitívan álltak hozzánk: egy ismert cég eladói fél kilónyi péksüteményt ajándékoztak diákjainknak. S akadt közülük olyan szerencsés, aki további meglepetést kapott, amikor külön is bement vásárolni a boltba.

A budapesti kirándulásra az Arnóti Roma Művészeti Fesztivál megrendezése után került sor, mintegy jutalomkirándulásként az éves kemény munkáért. Ez alkalommal a diákokat elvittük a Hősök terére, a Szépművészeti Múzeumba, ahol megnézték az antik (görög) kiállítást, a holland, spanyol, olasz festők tárlatát, valamint az impresszionista és barokk festményeket, míg végül ellátogattunk a Fővárosi Állat- és Növénykertbe is.

A 2010/2011-es év utolsó – tizenharmadik – programja az OSI és a Bhim Rao Egyesület által szervezett találkozó volt a szintén budapesti Athe Sam Fesztiválon, amelyre az ország összes mentorált csoportját különbusszal szállították el. A helyszínen a gyerekek ízelítőt adtak az éves produktumaikból, s nagyon élvezték az együttlétet, az új ismeretéseket és az új barátságokat.

2011/2012

A 2011/2012-es tanévben körülbelül 17–19 tanuló vett részt a foglalkozásokon (egy-egy alkalommal a legalacsonyabb létszám 13, a legmagasabb 23 fő volt, a tanulók magánéleti elfoglaltságától függően). Zömében ugyanazok a diákok jártak hozzánk a pedagógiai kíséreltet – Arnóton kivitelezett – harmadik évében is.

Ebben a ciklusban szintén hangsúlyos volt a roma identitás erősítése és az életvezetési tanácsadás, azonban kollégámmal továbbvariáltuk az eredeti koncepciót – abból adódóan, hogy most már nem három év, hanem pár hónap elteltével folytatódott a program, s volt átadott tudásban és készségekben mire építeni.

2011/2012-től hangsúlyosan kívántunk koncentrálni a kölcsönös roma és nem roma előítéletfalak lebontására, ugyanakkor a közép- és felsőfokú szakképzettség felé orientálás legalább ennyire kiemelkedő prioritássá vált.

Ennek megfelelően a gyermekeket egy tanévre megpróbáltuk értelmiségi szerepkörbe helyezni úgy, hogy a segítségünkkel újságírói szerkesztőséget alapítottak, benne roma és nem roma újságírókkal, akiknek az volt a feladata, hogy a tanév végére állítsák össze az *Arnóti Tehetségek Lapját* a mentor és a kapcsolattartó társszerkesztősége mellett.

Ilyen megfontolások mellett 2011/2012-ben rendkívüli hangsúlyt kapott (a roma identitás erősítésének jegyében) a kettős (bikulturális: cigánymagyar) identitás ábrázolása, annak megélési módja, létjogosultsága, s ennek kapcsán a roma és nem roma irodalmakkal, írásművekkel, illetve roma és nem roma élő hagyományokkal való ismerkedés. Ugyanis Némethné Végh Judit kollégámmal úgy véltük, hogy a fentebb említett területekkel való mélyebb foglalkozás növeli a diákjaink elmélyülését humán területeken, valamint kölcsönösen csökkenti az előítéleteket a roma és nem roma tanulók között, miközben a cikkírások segítik az írásban történő önkifejezés minél sikeresebb voltát, ami támogatja azt az értelmiségi (újságírói) szerepkört, amibe behelyeztük a gyermekeket. E folyamat során az új tudások behozatala mellett sokszor építettünk az előző évi Arnóti Roma Művészeti Fesztivál már begyakorolt táncos, zenés és szöveges elemeire is, valamint az általunk kifejlesztett élménypedagógiai eszköztárra (*Ötlebörze, Szövegkategorizálás, Bírótság-módszer, Szórol szóra... , Irodalmi percek, Romanesztánból jöttem... , Jut eszembe, Szellem-parti, Egy szó vándorútra megy, Agóra, Memória-játék, Tükör-játék*).

Ennek megfelelően a pedagógiai kísérlet harmadik évében a roma identitás erősítésén ezúttal a kettős (bikulturális: cigánymagyar) identitás létjogosultságának, bemutatásának, modellezésének folyamatát értettük, s ahhoz kapcsolódóan a roma és nem roma irodalommal (valamint a roma és nem roma élő hagyományokkal) való mélyebb megismerkedést, miközben az életvezetési tanácsadások fogalmkörét kibővítettük. A konkrét tanácsadások mellett idesoroltuk az újságírói lét gyakorlását, az előítéletek bontását a roma és nem roma irodalom (illetve a roma és nem roma élő hagyományok) segítségével, de ezen koncepció részét képezték a hasznos tudások, valamint a kirándulások szocializáló hatása is.

A roma identitás erősítésének programelemei közé a következők tartoztak 2011/2012-ben: roma népköltéssel (mese, eredetmonda, hiedelemvilág, varázsszöveg) való ismerkedés, roma népszokásokba való bevezetés (rontás, ünnepi szokások, keresztelői, temetési és lakodalmi szokások), a nemzetközi Roma Nap fogalmának kitárgyalása. Az év során folyamatosan előkerültek az Arnóti Roma Művészeti Fesztivál táncos, zenés és szöveges anyagai is (játékos formában jutalmazás mellett), de górcső alá kerültek Szécsi Magda, Kovács József Hontalan, Choli Daróczi József, Horváth Gyula, Osztojkán Béla, Lakatos Menyhért és Jónás Tamás művei is.

Az életvezetési tanácsadások kitágított fogalmkörébe tartozik az, hogy a foglalkozások egy részén belül az irodalmat használtuk fel eszközként az előítéletek bontására. Foglalkoztunk roma, magyar, rutén (ruszin), cseroki, szíui, dakota, észak-afrikai szefárd népköltéssel (versek, népdalok, népballadák). Megismerkedtünk a szerelem témakörével Szécsi Magda, Kovács József Hontalan, Choli Daróczi József, Horváth Gyula, Petőfi Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Robert Burns, William Shakespeare, Charles Baudelaire művein és a Si-King dalain keresztül. Tárgyaltuk az Isten, haza, hazaszeretet témakörét Horváth Gyula, Osztojkán Béla, Ady Endre, Petőfi Sándor, Radnóti Miklós, Adam Miczkiewicz, Walt Whitman alkotásainak segítségével, de sor került a roma és nem roma

mesék jellegzetességeinek összehasonlítására is, valamint Lakatos Menyhért életének részletes megbeszélésére (*Füstös képek, Átok és szerelem* [Fátyol Tivadar zeneszerzővel való kapcsolat], *Akik élni akartak*).

További előítélet-bontó programelem volt a roma kultúrkörben használt rontási, ünnepi, keresztelői, temetési és lakodalmi szokásokkal való ismerkedés vagy a nem roma néptánci elemeknek és népdaloknak a tanulása (*Kőrösfői kertek alatt, Kiskunági gyerek vagyok*), illetve a közös ünneplési szokások meghatározása (Mikulás, Karácsony, Szilveszter, születésnap, Újév, farsang).

A hasznos tudások közé a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár meglátogatása tartozott. A gyermekek megtanulhatták, hogy mi a könyvtár funkciója és használata, hogyan lehet ingyenesen igénybe venni a szolgáltatásokat, hogyan kell beiratkozni, hogyan lehet személyesen, e-mailben vagy a könyvtár honlapján meghosszabbítani a kikölcsönzött könyveket, mennyi időre és maximálisan hány könyvet.

A diákok különböző tudományterületekhez tartozó gyermekkönyveket vehettek a kezükbe, szakkönyvekkel és folyóiratokkal is megismerkedhettek, de értesülhettek a CD-részlegről, a hangoskönyv-részlegről, a videó- és DVD-téakról, valamint a zenei részlegről s a hozzátartozó zenei folyóiratok lelőhelyéről is. A könyvtárosok bemutatták az önkiszolgáló kölcsönzői rendszert, miközben a mentoráltak megtudták, hogy mit jelent az ETO-rendszer és az elektronikus katalógus. A tanulóknak lehetőségük volt megnézni a Gazdag Erzsébet-féle gyermekrajz-kiállítást, aztán megismerkedtek a hagyományos, betűrendes katalógus használatával s a katalóguscédulák tartalmával is. Végül megtekintették az olvasói és tanulói területeket.

Ez alkalommal beszéltünk a könyvtár szerepéről az újságírás, valamint a források, kutatások és a tanulás vonatkozásában, aztán a könyvtárlátogatás után a diákokkal bejártuk a Szinva-teraszt, megtekintettük a szerelmesek lakatgyűjteményét és elmentünk a Hősök terére, ahol csoportképek készültek az 1956-os emlékműnél. Ez utóbbi kapcsán beszéltünk a tanulóknak az 1848-as és 1956-os szabadságharcok hasonlóságairól, illetve a helyszínen zajló MTI-s forgatás kapcsán a riporter és operatőri feladatköröket elemeztük (a tárgyalt munkakörök anyagi vonzatainak felvillantásával). A nap végén újságírással kapcsolatos szakkönyveket is kezükbe vehettek a tanulók.

A konkrét életvezetési tanácsadások során sor került a *Lángoló kereszt* című film megnézésére, amely alapján felvetődött, hogy milyen párhuzamosságok vannak az ötvenes-hatvanas években elnyomott fekete amerikaiak és napjaink cigánységának helyzete között. A film kapcsán beszéltünk arról, hogy miért elfogadhatatlan a nők elleni erőszak, a nők elnyomása, kizsákmányolása és kihasználása, mi a különbség a gyűlölet ellen való békés demonstrálás és a vérbosszú között, miért embertelen és céltalan az agresszióra adott agresszív válasz, hogyan hatott a filmben a rasszistákra a békés tüntetés és a fegyveres támadás.

Kiemeltük, hogy sem a hazai nem romák, sem a romák esetében nem lehet elfogadni a gyűlölködésre adott agresszív választ. A foglalkozáson szóba került az is, hogy milyen gazdasági okai voltak az amerikai és a hazai rasszizmusnak.

Az életvezetési foglalkozásokon beszéltünk a szerelem, a korai párkapcsolat, korai gyermekszülés problémájáról is, valamint felmértük azt, hogy vannak-e dohányzók a diákok között, amihez kapcsolódóan beszámoltam saját – több mint egy évtizedes – küzdelmemről a cigarettázással, s kitértünk arra is, hogy a dohányzás milyen betegségeket okoz, különös tekintettel a tüdőrákra és a születendő gyermekek egészségkárosodására.

Saját példámon keresztül beszéltünk az elhízás hátulütőiről, az egészségtelen ételekről és a helyes táplálkozásról, de az alkoholizmus témaköre szintén téma volt, főként annak kapcsán, hogy hogyan teszi tönkre a családokat. Emellett ebben a tanévben ismét szóba kerültek a drogok, kábítószeres ártalmak is.

Újfént beszéltünk arról, hogy miért fontos a tanulás, mi a különböző tantárgyak használatának, hogyan függnek össze kompetenciák és tudásterületek szerint a tantárgyak. Rész-

letesen kifejtettük, hogy általános iskolai, középiskolai (gimnázium, szakközépiskola), főiskolai, egyetemi és doktori végzettséggel milyen életszínvonal érhető el. Azaz: milyen anyagi különbség van a fizikai munkás és a diplomás lét között.

A diákok megismerkedhettek olyan honlapokkal, amelyek romákkal kapcsolatos információkat tartalmaznak vagy hírt adnak ösztöndíj-lehetőségekről (www.romnet.hu, www.sosinet.hu, www.romnetalap.hu, www.osi.hu, www.bhimrao.hu, www.romaeducationfund.hu, www.100tagu.hu, www.glinda.hu, www.romaweb.hu, www.radioc.hu, www.pafi.hu, www.romaversitas.hu).

De bemutatottuk a 2011-ben eltávozott Baranyi Laura munkásságát is. Három írásmat használtam fel a tragikusan korán elhunyt újságíró nő jellemzésére. Először a roma értelmiségi baráti viszonyainak és emberségének bemutatására kerítettem sort (*Búcsúzás Baranyi Laurától*), másodjára azt elemeztük, hogy Baranyi Laura legnagyobb szenvedései mellett is mi mindent megtett – sokszor erőn felül is – a romákért (*Boldog születésnapot, Laura!*), végül azt mondtam el, hogy miért lehet példakép az újságíró nő a számukra (*Emlékezzünk Laurára!*).

Az újságírás blokkjaiban beszéltem arról, hogy évek óta jegyzetíró roma újságíróként praktizálok, s részletesen kifejtettem, hogy ez mit jelent és hogyan működik a gyakorlatban.

A diákok megismerkedtek a napilap, a hetilap, a tudományos folyóirat, az egészségügyi szaklap, a városi kiadványok és a magazinok fogalmával. Megtudhatták, hogy mit jelent a hír, a tudósítás, az interjú, a riport, a jegyzet műfaja.

Tárgyaltuk az újságírás kialakulását (írás, kódex, nyomtatás, rádió, tévé, internet) és beszéltünk roma médiumokról (*Romano Nyevipe, Lungo Drom, Romengi Vrama, Phralipe, Rominfo, Amaro Drom, Rom Som, Roma Sajtóközpont, Rádió C*, www.romnet.hu, www.sosinet.hu). Megismerkedtünk olyan nemzetközi lapokkal, amelyeket külföldi újtjairól hoztam haza (*Le Monde, Liberation, Le Figaro, The Wall Street Journal, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Die Welt, International Herald Tribune*).

Megnéztük a *Hazugsággyáros* című filmet. Általa megismertük egy igazi szerkesztőség belső munkáját, a cikk-készítését, az ellenőrzési technikákat, a szerkesztők, főszerkesztők, laptulajdonos munkáját, a nyomtatott és internetes média eltérő érdekeit, s a sajtóetikai problémákat (Milyen felelőssége van az újságíróknak?, Mennyire fontos a szakmai tisztesség, igazságosság?).

A szerkesztőségi ülések során elhatároztuk, hogy az újságunk címe *Arnóti Tehetségek Lapja* lesz, s a diákok megfogalmazták azt, hogy színdarabokról, esküvői és egyéb szokásokról, sztárokról, sportolókról, énekesekről, táncról, zenei műfajokról és saját magukról is szeretnének írni benne.

A foglalkozások alatt tanultunk fényképkészítést (csoportkép, egyéni kép, körkép, távoli kép, közeli kép), volt laptervezés, headline-tervezés, cikk-betördelés, címlapfotó-készítés, fényképfeltöltés laptopra, tördelő munka, stilizálás, szerkesztői feladatok gyakorlása, tartalomjegyeztetés, de volt helyszíni cikkírás is, amelynek során a gyermekek sokszor elgondolkodtató, időnként naiv, de magvas tételeket fogalmaztak meg a romák sorsáról, a szegénységről, sportolókról, tisztességről, a pénz, a nyomor és a munka világáról.

Ilyen volt például Leila⁵ diákunknak az *Arnóti Tehetségek Lapjába* bekerült *Az emberek sorsa* című írása:

„Az emberek közül némelyik szegény, de vannak közöttük gazdagok. A szegények nehezen találnak pénzt, hogy megvegyék a gyerekeknek, ami kell, de a gazdagok könnyen keresnek mindent, mert nekik könnyű. Ők nem adnak a szegényeknek és ez nagyon rossz nekünk. A szegények nem szoktak dolgozni, csak az utcán ülnek azon a hideg kövön. Én nagyon sajnálom őket.”

Lóránt és Panka írásai szintén megjelentek a mentoráltak által összeállított újságban, s szintén szívbemarkoló gondolatokat fogalmaztak meg akkor, amikor azt próbálták meg kifejezni, hogy miért szeretnének újságírók lenni:

„Azért szeretnék újságíró lenni, mert meg szeretném írni, hogy milyen nehéz életet élnek a romák. Hogy vannak, akik nem tehetnek arról, hogy ilyen szegények. Hogy a nem romák ne mutassanak ujjal rájuk azért, mert cigányok. A sors ezt az életet adta nekik, de minden szempontból ők is emberek. A cigány asszonyok takarítanak, mosnak, tisztán tartják a gyerekeiket. Az apa elmegy dolgozni, kikeríti a mindennapit. A gyerekek óvodába, iskolába járnak. Ha szednek fel adósságot, azt megadják. Az asszonyoknak nagyon nehéz a főzés, mert nincs meg a mindennapi. Ilyen nehéz időszakot élnek.” (Panka)

„Azért szeretnék újságíró lenni, mert szeretnék az embereken segíteni az anyagi gondjaik miatt. Nyilvánosan megjelentném a lapoknál, hogy megtudja az egész ország, hogyan élnek a szegény emberek, mert nincs munkahelyük az országban. Nem tudnak pénzt keresni, dolgozni.” (Lóránt)

Az év során írtunk a hazaszeretetről és általában a szeretetről (a hazától és a családtól való elszakadást jelképező hajótörött-történetekben), s lehetett írni szabadon választott témájú mesét is.

Áron *A család szétszakadása* címmel a következő írást közölte az *Arnóti Tehetségek Lapjában*:

„Egy hajótörés esetén nekem az hiányozna, hogy a családot itt kellene hagyni, és a barátaimat meg az iskolát is, mert nekem jó ez az élet. Szeretek iskolába járni és boltos akarok lenni, és nem akarom elveszíteni az esélyt, mert még itt van előttem az élet.”

Miután megismerkedtek alkotásaikkal, élettörténeteikkel, szenvedéseikkel, hányattatásaikkal, a nyomorból való kitörésükkel, roma költőket és írókat is örökbe fogadtak – írásos nyilatkozataikban – a mentoráltak. Az *Arnóti Tehetségek Lapjának* szerkesztésekor ezek a szövegek a *Nemcsak kenyérrel él az ember!!!!* című rovatba kerültek bele.

Horváth Gyula roma költő örökbefogadói a következőképpen indokolták azt, hogy miért pont őt választották ki:

„Horváth Gyulát azért fogadnám tesómnak, mert ő is éppen ugyanolyan ember, mint bármelyik. És azért is fogadnám be, mert az egy tányér kaját odaadom a kutyának is, és nem mindegy, hogy kinek adom. Azt tudom róla, hogy Mónikának hívják a feleségét és van 4–5 gyerekük. 45 éves. Nagyon sok mindent tud. Például a Késmadár című verse kapcsán azt tudom róla, hogy a késnek van egy felülkerekített része, ami olyan mint a madárnak a szárnya, ezért azt mondja rá, hogy az a késmadár, ami azt mutatja, hogy nagyon sokat tud.” (Melinda)

„Azért fogadnám örökbe Horváth Gyulát, mert nekem is segítene, hogy újságíró legyek. Kedvelem és nagy tesómnak fogadnám be. Szeretném, hogy a tanulásban segítsen nekem, a kisebb testvéremnek és Gabiéknek is. Azért is örökbe fogadnám, mert nagyon sokat írt. 4–5 gyereke van.” (Mirjam – nem roma diák)

Jónás Tamás roma író élete és alkotásai hasonlóképpen nagy intenzitású érzelmeket váltottak ki a *Roma Mentor Projekt* diákjaiból:

„Én azért fogadnám be, mert nagyon szegény volt, és én nekem az ilyenekért megszakad a szívem. Ha itt lenne velünk, akkor nagyon segítenék rajta. Azért is, mert az anyukája nagyon beteg volt és meghalt. Tamás és az apukája visszamentek Szombathelyre, s az apukája is rákos lett, amibe belehalt. Tamás 38 éves. Én örömmel befogadnám. Nagyon sok szeretettel elfogadnám bátyámnak. Mindent megadnék neki, amit csak kérne bármikor és bárhol. Én elfogadnám tesómnak.” (Anna)

A 2011/2012-es tanévet két kirándulás zárta. Először Miskolcon a *Hófehérke és a hét törpe* című mese modern feldolgozását néztük meg *Tükröm, tükröm* címmel, majd Poroszlóra, a Tisza-tavi Ökocentrumba látogattunk el.

Az első kirándulás alkalmával a filmválasztásban döntő szerepet játszott a mű humanizmusa, azok az alapvető erkölcsi helyzetek, amelyek az irigység, a rosszindulat, a gyilkosság, az ármány, a haszonlesés embertelen következményeit próbálják aktívan ellen-súlyozni, valamint a film azon blokkja, amelyben az önmagukat óriásnak álcázott törpék arról számolnak be, hogy a tisztességes szakmáktól amiatt fordultak a rablás felé, mert a többségi társadalom erős diszkriminációnak tette ki őket pusztán a testi adottságaik miatt.

A második kirándulás során különbusszal mentünk Poroszlóra, ahol az út elején minden gyermek kézbe kapta a színes példányokban kinyomtatott *Arnóti Tehetségek Lapját* (amelyben a saját cikkeik és fényképeik is szerepeltek), amikor pedig megérkeztünk a célállomásra, akkor a gyermekek a Tisza-tavi Ökocentrumban 3D-s filmbemutatót néztek meg először a Tisza-tó élővilágáról, majd azt követően egy roma származású, és a diákok előtt az identitását nyíltan vállaló idegenvezető segítségével túra következett a mesterséges tó alatt, amely úvegen keresztül lehetőséget nyújtott az élővilág közvetlen megismerésére s az abban való elmerülésre.

A túra után az Ökocentrum és a Tisza-tó területének általános bemutatója következett egy térbeli modell-terem segítségével, amit aztán a környék éjszakai élővilágának a megnézése zárt le.

A programokat követően piknikeztünk, a gyermekek sportoltak a helyi játszótéren, szintén ott lévő kortársaikkal ismerkedtek, búcsúzásul pedig felkerestük a helyi cukrászdát, ahol a diákok – kívánságtól függően – vagy fagyaltot, vagy süteményeztek.

Utószó

2011/2012-ben – magánéleti okok miatt – Némethné Végh Judittal úgy döntöttünk: mi már nem folytatjuk az arnóti Weöres Sándor Általános Iskolában a programot, átadjuk egy újabb mentor–pedagógus párnak a stafétabotot.

Aztán a 2012/2013-as év végén – legnagyobb sajnálatunkra – arról értesültünk: a Roma Mentor Projekt nem folytatódik tovább, és nem csak Arnóton. A program visszavonása érintette az összes magyarországi és nemzetközi kísérleti terepet.

Véleményünk szerint a Tanoda-modell és a Roma Mentor Projekt programelemeinek számos vonása alkalmas lenne – szintetizált módon – a hazai oktatási rendszer megreformálására. Azt gondoljuk, hogy az értelmiségi család modelljét jól kiegészítené az értelmiségi barát modellje, de ehhez az lenne szükséges, hogy az állam ne csak a Tanoda-modellben fedezze fel a pedagógiai innovációt, hanem a Roma Mentor Projektben is.

A hazai oktatási rendszer a középosztály értékeit és az ahhoz való felzárkózást preferálja – számos elkerülhető kudarcot okozva a halmozottan hátrányos helyzetű roma és nem roma gyermekeknek –, ezért pozitívumnak tekinthető az, hogy az állam napjaink-

ban jelentős összegekkel támogatja a Tanoda-modellt, mert az korrigálja a hazai oktatási rendszer rugalmatlanságát, s ezen okok miatt ez a kijelentés akkor is igaz, ha egyébként tisztában vagyunk azzal, hogy a Tanoda-modell állami koncepciója számos sebből vérzik, mert nem egyszer átgondolatlan pályázati feltételeket támasztanak hozzá. Ugyanakkor a Roma Mentor Projekt hasonló módon történő szervezése tétele a hazai oktatásban erősíthetné az inkluzív szemléletet is annak okán, hogy az oktatási intézményeken belül valósul meg, így közvetlen kihatással van a gyermekek társas kapcsolatai mellett a tanterületi munkára is, miközben kiegészíthetné a Tanoda-modell pozitív hatásait is.

Ha a hazai oktatási rendszerünkben két korrigáló elem is megjelenne, akkor talán elvárható lehetne a későbbiekben az is, hogy korrigálás helyett az oktatási rendszerünk – állami szinten – hordozzon magában alternatív és reformpedagógiai elemeket. Ugyanis azt nem tehetjük meg, hogy – a közoktatás középosztálybeli preferenciája miatt – a halmozottan hátrányos helyzetű roma és nem roma gyermekeket alternatív és reformpedagógiai eszközökkel szegregáljuk.

Irodalomjegyzék

Bogdán Péter (2009): Roma Mentor Projekt. *Tanítási*, 51. sz. 32–35.

Bogdán Péter (2012): Innovatív törekvések a roma oktatásban Magyarországon. In: Bodonyi Edit és Györgyiné Koncz Judit (szerk.): *Modern alternatív iskolák*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 93–112.

Cziboly Ádám (2011, szerk.): *Roma Mentor Projekt. Képzési kézikönyv. A kultúra, a hagyományok és a*

modernitás innovatív megközelítése. Open Society Foundations – Nyílt Társadalom Intézet Alapítvány – Arts and Culture Program, Budapest. 2016. 01. 31-i megtekintés, https://bhimrao.hu/sites/default/files/rmp_magyar.pdf

Roma Mentor Projekt – Mentor Adatbázis (2008) Open Society Institute és Pressley Ridge, Budapest.

Jegyzetek

¹ A Roma Mentor Projekt koncepciója és minden anyaga az Open Society Institute kizárólagos tulajdonát képezi. A projekt bármiféle replikálása, vagy modellként való bevezetése, valamint az anyagok sokszorosítása és felhasználása kizárólag az Open Society Foundations előzetes engedélyével történhet.

² Az első meritések a következők: *Bogdán*, 2009, 2012; *Cziboly*, 2011.

³ „A Pressley Ridge több mint 170 éve segít hátrányos helyzetű gyerekeket abban, hogy örömet találjanak az életben, egészségessé és hatékonyvá váljanak, és megtalálják maguk számára azt a helyet a társadalomban, ahol sikeresek lehetnek.” Szolgáltatásaik „között szerepel oktatás, átmeneti terápiás nevelőszülői ellátás, bentlakásos programok, családnál nyújtott szolgáltatások, valamint képzés, tanácsadás és értékelés Magyarországon, Ukrajnában és a kelet-európai régióban, valamint Portugáliában és az USA-ban.” (*Roma Mentor...*, 2008, 4. o.)

⁴ „A Bhim Rao Egyesület kiemelten közhasznú társadalmi szervezet, amely 2002-ben jött létre. Az Egye-

sület alapvető célja a hátrányos helyzetű cigány és nem cigány fiatalok általános iskolából középiskolába, illetve középiskolából a felsőoktatás intézményeibe való bejutásának, valamint ezen intézményekben való sikeres helytállásának elősegítése és támogatása [...] A Bhim Rao Egyesület a célcsoport hatékony oktatási és képzési tájékoztatását, intézményi kapcsolatfelvételt, felzárkóztatását segíti, illetve kulturális és szabadidős programok szervezését vállalta fel. Küzd a diszkrimináció, a hátrányos megkülönböztetés és a szegregáció ellen.” (*Roma Mentor...*, 2008, 4. o.)

⁵ *Az Arnóti Tehetségek Lapjában* író gyermekek esetében csak a nevek kezdőbetűit tartottuk meg.

Bogdán Péter¹ – Némethné Végh Judit²

¹ MTA TK Kisebbségkutató Intézete

² Arnóti Weöres Sándor Általános Iskola, XX. Kerületi Pedagógiai Szakszolgálat